

Nicolae Titulescu és a béke

1982. március 4-én ünnepeltük az évszázad egyik legjelentősebb román diplomatája, Nicolae Titulescu születésének századik évfordulóját. Tevékenységének idején neve közismert volt a legmagasabb politikai fórumokon. M. M. Litvinov — a Szovjetunió külügyminisztere a két világháború között — az akkori Európa „egyik legfelkészültebb és legtehetségesebb” diplomatájának tartotta; I. M. Miskij akadémikus, az egykori szovjet nagykövet írta a következőket: „Titulescu kiemelkedő tehetségű diplomata volt, olyan miniszter, aki határozottan kiállt a militarizmus és az agresszív háború ellen.”

Politikai tevékenységének homlokterében a népek és államok szabadságának, jogegyenlőségének védelme, a béke, a nemzetközi biztonság és törvényesség állott. A nemzetközi életéről, az államok közötti kapcsolatokról, a nemzetközi jogról vallott felfogása mélységesen demokratikus volt, és mindig a haladás irányába mutatott. Mindezzel egyidőben igazi hazafiságról tett tanúbizonyságot, amely nem békíthető össze a nemzeti elzárkózással, ellenkezőleg: szükségszerűen feltételezi a népek és államok közti barátság erősödését a békéért, a nemzetközi biztonságért és a társadalmi haladásért vívott közös harcban.

Egész diplomáciai pályafutása alatt különös figyelmet szentelt a béke megvédésének, a nemzetközi kapcsolatok eme központi kérdésének, amelytől a népek élete és haladása függött. Megértette, hogy az emberiség legnagyobb értéke a tartós béke, amely biztosítja minden nemzet számára azt, hogy megtalálja a maga útját, és ugyanakkor lehetővé teszi a civilizáció szüntelen gazdagodását az alkotó nemzeti génusz jótéteményeivel. Meggyőződéssel hirdette, hogy az egész emberiség egyetlen természetes és törvényes állapota a minden népnek szabad fejlődést szavatoló, civilizációt őrző-gazdagító nemzetközi béke. Sikraszállt a támadó, az államokat eltipró háború ellen; ezt tartotta az egész emberiség ellen elkövethető legsúlyosabb bűnnek. Ez az állásfoglalása abban az egyezményben is tükröződik, amelyet 1933-ban, Londonban írtak alá Európa vezető diplomatái, és amelynek célja az agresszor meghatározása volt.

Nicolae Titulescu nem elégedett meg a béke fontosságának és szükségességének kinyilatkoztatásával, hanem kereste azokat az utakat, amelyek elvezetnek a tartós és valódi nemzetközi békéhez. Foglalkoztatta a béke szilárd alapjainak megteremtése; a nemzetek közti béke nem lehet csupán „szünet” két háború között. Meggyőződéssel hirdette, hogy a békéért való küzdelem annál szükségszerűbb, minél nagyobb a háború veszélye: „A béke nem pusztán egyszerű szó; ahhoz, hogy elérjük, nem elég kimondani, meg kell szervezni.”

Ahhoz, hogy Titulescunak a nemzetközi békével kapcsolatos felfogását megértsük, elengedhetetlenül szükség van az ő béke-meghatározására: „A béke szinonimája nem a háború hiánya. A béke mindenekelőtt bizalomról, kölcsönös megértésből és a holnap bizonyosságából összetevődő szellemi állapot.”

Megfelelő szellemi légkör hiányában azonban nem beszélhetünk tartós békéről. A nemzetközi események alakulása a két világháború között, majd a második világháború után bizonyította és bizonyítja ma is, hogy a népek és államok közötti megértés és bizalom légköre nélkül nem lehet megoldani azokat a nemzetközi problémákat, amelyekről nagymértékben függ a béke, annak tartóssága és nem utolsósorban az államok katonai leszerelése.

Nicolae Titulescu tudatában volt annak, hogy a békeállapot kinyilatkoztatása még nem jelenti magát a békét; a béke megteremtése hosszú és nehéz folyamat eredménye. Ebben az értelemben mondta: „A békét nem hirdetik ki. A békét kivívják. De a siker érdekében kifejtett fáradozás sokkal nehezebb és hosszantartóbb, mint bármely más vívmány esetében.” Éppen ezért a béke megteremtésében elsődrendű szerep jut a nevelőtevékenységnek; a népeket a béke szellemében kell nevelni. De azt is tudta, hogy minden népnek a béke szellemében való neve-

lése és mozgósítása a tudatos, szervezett békeharcra nem könnyű és nem gyorsan megoldható feladat. Olyan politikai tetteket sürgetett, amelyekre bizony támaszkodhat a népek békeóhaja: „Ha a pacifista gondolkodásmód hiánya azoknak a tetteknek a hiányával magyarázható, amelyekre támaszkodhatna, hajtsuk végre a szükséges tetteket.“

Minden népnek a béke szellemében való nevelése, a népek cselekvő részvétele a béke megteremtésében és megőrzésében — uralkodó gondolatok Nicolae Titulescu egész politikai tevékenységében. Rámutatott arra, hogy a béke oszthatatlan, ebből pedig logikusan következik, hogy a tartós béke kivívásában minden népnek és államnak részt kell vennie. Elismerte a néptömegek békeharcának növekvő fontosságát. „Hogyan lehet felrakni a béke épületét — kérdezi — a tömegek segítségével nélkül?” És mindezek mellett a neves diplomata hangot adott ama meggyőződésének is, hogy a néptömegeknek a béke védelmére való mozgósításában igen fontos „az utca emberének” nevelése és felvilágosítása, annak tudatosítása, hogy az egyének is szükségszerűen részt kell vállalnia a békéért vívott harcban, ki kell állnia a háborús készülődés ellen, ami lényegénél fogva saját és embertársai életének védelmét jelenti: „Amikor [az egyszerű ember] meg fogja érteni, hogy a kellő időben kimondott szó megmentheti az életét, hogy a hallgatás a halálát jelentheti, akkor kényszeríteni fogja mindenütt a kormányokat, hogy beszéljenek, hogy a szükséges szavakat mondják, amelyekről a kardok lehanyatlanak, és az ágyúk némák maradnak.“

Nicolae Titulescu eszméi a második világháborút követő időszakban sem vesztek időszerűségükből. Felerősödött a népek békét követelő hangja, embermilliók küzdenek az atomháború elkerüléséért. Ebben a nemes harcban egyesülnek — a fennálló különbségek ellenére — népek és nemzetek, s a szolidaritás légkörében növekszik az egymás iránti bizalom és megbecsülés érzése. Titulescu többször is hangsúlyozta, hogy a népek közötti megértés a világ tartós békéjének egyik sarkköve: „A népek közötti kölcsönös megértés a tartós és gyümölcsöző béke forrása.“ „A rossz abból a tényből fakad — olvashatjuk másutt —, hogy a nemzetek nem ismerik fel, hogy minden különbség ellenére végső fokon egyik és oszthatatlanok. Egyik ember nem lehet idegen a másiktól pusztán azért, mert egy országhatár húzódik köztük. És a béke nem más, mint az emberi faj egyetemességének tudata.“

Hazánk egykori külügyminisztere — éppen a népek közötti szolidaritás szükségességéből kiindulva — felismerte a kis államok szerepét a békéért vívott harcban: „Az úgynevezett kis országok jobban ismerik a béke szükségletét, mint a nagyok, jobban félnek a háborútól, és inkább ki vannak neki szolgáltatva.“ A második világháború után megnőtt és állandóan növekvőben van a kis és közepes államok szerepe a nemzetközi élet minden területén, így a vitás kérdések megoldásában is. Ez a felismerés pártunk és államunk külpolitikájának egyik alapvető elve. Nicolae Ceaușescu elvtárs az RKP XII. kongresszusánmondotta: „...igen fontosnak tartjuk, hogy a problémák megoldásában aktívan és a teljes egyenjogúság feltételei között részt vegyenek a kis és közepes országok, a fejlődő országok, az el nem kötelezett országok, tekintet nélkül társadalmi berendezkedésükre, amelyek a földkerekség többségét alkotják, és amelyek, amint a tapasztalat nemegyszer igazolta, az elsők között szenvedik el a nemzetközi feszültség következményeit.“

Nicolae Titulescu felfogása szerint a népek és államok szolidaritása mellett a fegyverkezés megszüntetése, a leszerelés biztosíthatja a tartós békét. „A leszerelés — mondotta —, vagy pontosabb technikai kifejezést használva, a fegyverek korlátozása a béke elengedhetetlen szükséglete.“ Titulescu élénk figyelemmel kísérte azokat a vitákat, amelyek több mint negyven esztendővel ezelőtt a leszerelés kérdése körül robbantak ki a különböző nemzetközi fórumokon. A leszerelés és az államok biztonsága közti viszony, az elsődlegesség eldöntése sok meddő diplomáciai vitához vezetett, s ezek napjainkban is folytatódnak. Titulescu többször is hangoztatta, hogy e viták gyakorlatilag nem segítik az általános leszerelést: „Szerintem ezek az egymásnak ellentmondó fejtegetések nem visznek közelebb a béke megteremtéséhez. Egy más módszert kell életbe léptetni. Mindegyik fél őrizze meg saját nézeteit — hiszen azokról lemondani úgysem fog —, de a béke érdekében terjesszen elő konkrét javaslatokat a fegyverkezés korlátozására.“ Meggyőződéssel hirdette, hogy csupán az általános leszerelés szavatolhatja a nemzetközi biztonságot, a nemzetek függetlenségét. Meddő viták helyett gyakorlati intézkedések azonnali alkalmazásáért szállt sikra. „A világ tényeket kér“ — mondotta. Tudta, hogy minden késlekedés a gyakorlati intézkedések meghozatalában beláthatatlan következmények okozója lehet. A világháborút megelőző események, majd a második világháború kirobbanása meggyőzően igazolta Titulescu politikai nézeteinek helyességét.

A két világháború közötti időszak politikai-diplomáciai fórumain neves politikusok vitáztak (más szereplőkkel a vita ma is tart) azon a kérdésen, hogy vajon a nemzetközi béke nem jelenti-e az államok és népek függetlenségének felszámolását, a világállam létrehozását. Titulescu elítélte a kérdésnek ezt a nihilista megközelítést: „A jelenlegi helyzetben az állandó béke megteremtésének útjaként a szuverenitás eltörlését javasolni nemcsak egy lehetetlen megoldás ajánlását jelentené, de ha erre az útra lépünk, a világot káoszba és anarchiába taszítanánk.” Írásban és szóban nemegyszer hangsúlyozta, hogy csupán a független, sorsukat önmaguk irányító államok vehetnek részt a nemzetközi életben, járulhatnak hozzá a vitás kérdések gyakorlati megoldásához. „Úgy vélem — mondotta —, hogy valamely ország csak akkor vehet részt hasznosan és egészségesen egy nemzetközi mozgalomban, ha meg van győződve arról, hogy életbevágó érdekei, amelyeket szabadon és teljességükben csak maga ítélhet meg, védelemben részesülnek.” Ugyanez a realista és haladó állásfoglalás tükröződik a nemzetközi békét feltételező világállam megteremtésének kérdésében is. Tagadja egy világállam létének szükségszerűségét: „A nemzetközi élet jelenlegi szervezetében nincs helye egy államok feletti államnak. Ezt helyettesíti azoknak a szabad államoknak az önkéntes szövetsége, amelyek éppen saját függetlenségük erejénél fogva vállalták a szervezet előírásainak kötelező betartását.” A nemzetközi béke megteremtése és megőrzése, valamint az államok és népek önállósága közti viszony tárgyalásakor elvetette azt a tételt, mely szerint a béke megvalósulása feltételezi a népek nemzeti önzertének eltűnését: „A tartós béke megoldásaként a nemzeti érzés eltörlését javasolni nemcsak képtelenség, de azt is jelentené, hogy elraboljuk az embertől jelenlegi egyéniségének lényeges meghatározóját.”

A jogász Nicolae Titulescut behatóan foglalkoztatta a béke fenntartása és a nemzetközi jog általános tiszteletben tartása közti viszony, az a szerep, amelyet a jognak kell betöltenie a béke biztosításában. Fejtegetései meggyőzőek és időszerek napjainkban is: „... az emberiség csak akkor lesz megmentve, amikor minden ember lelkében úgy fog ragyogni a jog, mint egy napfelkelte, mint vezérelv, mint parancsoló szükséglet, mint önmegadás, amely azonos a szervezett szabadsággal, mert a jogrend alkotta békében az ember betöltheti saját hivatását az alkotó Eszme parancsa szerint.”

Mint a béke harcos diplomatája, mint jó hazafi, Nicolae Titulescu egy percre sem feledkezett meg hazája békéjéről. Munkálkodott érdekében. Megértette és határozottan állította, hogy Románia békéjének legfontosabb biztosítója a baráti kapcsolatok fejlesztése a világ minden államával, de elsősorban a szomszédaival. Korának legmagasabb politikai fórumain fejezte ki azt az óhaját, hogy Románia békében éljen és fejlődhessen: „En nem választok az országom felé irányítható lövedékek között. En azt akarom, hogy Románia éljen. És élni fog, mert nem azon munkálkodik, hogy az egyik ellenséget a másikkal helyettesítse, hanem azon, hogy az egyik barátságot a másik barátság mellé helyezze.” Békeeszméinek megvalósulását ma ott láthatjuk a szocialista Románia külpolitikájában, abban az igyekezetben, hogy erősitük baráti kapcsolatainkat a világ minden országával, elsősorban a szomszédos államokkal, valamennyi szocialista országgal.

Hazánk népe Nicolae Ceaușescu elvtárs kezdeményezésére az elmúlt esztendő végén tömegtüntetéseken fejezte ki azt az elhatározását, hogy a világ népeivel együtt munkálkodjék a békéért, a szabadságért, a függetlenségért. Ez tükröződik a Szocialista Demokrácia és Egység Frontja s a Nagy Nemzetgyűlés felhívásában, valamint a Nagy Nemzetgyűlés ama megbízásában, hogy pártunk főtákkára forduljon személyesen a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok vezetőihez, valamint a helsinki záróokmányt aláíró többi állam vezetőihez annak érdekében, hogy állítsák le az újabb közepes hatósugarú rakéták telepítését, vonják vissza a meglévőket, szülessen meg a nukleáris fegyverektől mentes Európa. Abban a felhívásban, amelyet Románia népe intézett az 1981. december 5-én lezajlott bukaresti nagy népgyűlésen az egész világ népeihez, haladó és demokratikus erőihez a leszerelésért és a békéért, a biztonságért, a függetlenségért és haladásért, ezeket olvashatjuk: „... a román nép úgy véli, hogy az emberiség, a világ összes nemzeti számára a legfontosabb kérdés az, hogy összefogjon és együttes erővel, a leghatározottabban munkálkodjék a fegyverkezési hajszá megfékezéséért, a leszerelésért, a bizalom, az együttműködés és a béke légkörének megteremtéséért.”

Elismeréssel adózunk Nicolae Titulescunak, amikor az emberiség legnemesebb céljai szolgálatában kifejtett tevékenységét, a nemzetközi békére vonatkozó gondolatait idézzük.

Marțian I. Niciu

Kassay Miklós fordítása

Emlékezés

az 1831-es parasztfelkelésben elesett szabófalviakra

Erdős Szászka Péterről, erről a hajlott korú szabófalvi termelőszövetkezeti dolgozóról, a *Népismereti Dolgozatok* 1978-as kötetében a népi jogszokásokról megjelent rendkívül értékes néprajzi közleményével kapcsolatban olvashattuk, hogy hosszú idő óta dolgozik faluja krónikáján. A *Moldvai zendülés* ennek a készülő falutörténetnek egyik fejezete. Ezt fordítottuk magyarra, és tömörítettük helyenként. A lázongó észak-moldvai csángók másfél századdal ezelőtti cselekedeteinek felidézése, a földet továbbra is művelő utódoknak az ősök előtti — céhbeli historikus közvetítése nélküli — tisztelgése. Minden olvasónk számára pedig egy tágabb, forradalmi múltbeli testvériség megletéről valló üzenet 150 évvel ezelőtről, amikor a Felvidéken, a mai Kelet-Szlovákiában felkelések, az úgynevezett koleralázadások, valamint az erdélyi falvakbeli megmozdulások a moldvaiakkal egyetemben jelzik az 1848. esztendő tavaszának közeledtét. Ezekről különben D. Rapant, Tilkovszky Loránd, Csetri Elek, Nicolae Edroiu és mások is irtak.

Imreh István

Szabófalva népe együtt szenvedte Moldva többi lakójával a föld urainak nehéz igáját. Ezt a települést, az időközben elpusztult vagy Szabófalvába [Săbăoani] olvadt Berendfalvával [Berengyes—Berendesti]* egyetemben Ieremia Movilă változtatva fejedelmiből egyházi birtokká, hiszen 1606-ban ő ajándékozta a két magyarlakta falut a Neamțhoz tartozó seculi kolostornak. A növekedő dézsmát, szolgáltatásokat terhesnek, igaztalanoknak tartó szabófalviak a XVIII. század közepétől kemény és immár folyamatos harcot folytattak a hűbéri járadékot és adót beszedők ellen. 1742-ben Constantin Mavrocordat végrehajtókat, „igazságtevőket” meneszt oda, hogy perbe fogják a szabófalviakat, és ítélkezzenek a dézsmát megtagadók fölött. 1756 elején Grigore Ghica, Moldva fejedelme felhatalmazó írást küld a seculi kolostor főapátjának, hogy a szabófalvi birtokról terményben szedje be az adót, előírja a nyári és a téli robotnapok számát, és megszabja a rendelet ellen szegülőket sújtó pénzbírságot, a „váltságdíjat”. Az 50-es, 60-as, 70-es évekből a hasonlóan fenyegetőző és követelőző leiratok, kiáltványok egész sora maradt fenn, tanúsodva a szabófalviakra nehezedő, soha meg nem szűnő terhekről. 1780. november 28-án maga az országgyűlés is foglalkozott a seculi kolostor adószedőinek erőszakoskodásai elleni panaszukkal. A *Szervezeti Szabályzat* korában az életbe léptetett új rend sorsukat még nehezebbé tette. A megnövelt adók, az évi robotnapok megsokszorozása folytán életkörülményeik elviselhetetlenné váltak. Kérvények, panaszlevelek áradtak az orosz kormányzó, Pavel Kisszelev tábornokhoz, majd sok moldvai község lakóival egyetemben, 1831-ben, a harcra is felkészültek. Ennek az évnék a tavaszán a következő igazgatási egységekből érkeztek hírek parasztmegmozdulásokról: Románvásár [~ Román—Roman], Bákó [~ Bakó—Bacău], Covurlui, Neamț, Szucsava [Suceava], Herlő [Hirlău], Herța, Vászló [Vaslui], Huszt ~ Husztváras ~ Husztj ~ Husztváras ~ Husztváros ~ Husz városa ~ Husz ~ Husz ~ Husz] és Jászvásár [Iași]. Roman tartománybeliek az egész parasztzendülés központjaként pedig Szabófalvát jelölték meg.

Az okokat keresve megállapítható, hogy a hadsereg megszervezése keltette fel a parasztság ellenállását. A katonák toborzásakor a hely színén magyarázták meg a népnek, hogy csak minden 80 lakos után kell három esztendő szolgálnia egy férfinak, és hogy az ország védelme megköveteli a rekrutálást. A nép azonban nem vállalta ezt a szolgálatot, sokan a bojárokat gyanúsították azzal, hogy ők találták ki. Akár csak ez a körülmény is elegendő volna ahhoz, hogy a mozgalom

* A falu egykori létéről bővebben I. Mikecs László: A moldvai katolikusok 1646—47. évi összeírása. Erdélyi Tudományos Füzetek: 171. sz., 17—18. Lükő Gábor (A moldvai csángók. Bp., 1936. Néprajzi Füzetek 3.) nyomán említi a falu híret őrző Berengyes nevű patakot, de Mikecs szerint a szabófalviak között is él még a falu emléke. A másik csángó falucskát, a Bákótól délre fekvő Berendfalvát [~ Berindest ~ Beringyest—Berindesti] viszont csak a közelmúltban vonták össze Gîșteni-nyel, közigazgatási központja Nagyrekecsin (Răcăciuni), L. „sat desființat, înglobat”: Ion Iordan—Petre Găstescu—D. J. Oancea: Indicatorul localităților din România. Buc., 1974. — Valamikor Lugos környékén is volt egy Berendfalva (l. Coriolan Suciu: Dicționar istoric al localităților din Transilvania. I—II, 1967, 1968), de Románia mai helységnevéntárában a törökös berend nép nevét már csak a következő településnevek őrzik: a Fogarasi-havasok tövében fekvő, Argeș megyei Berindesti, az Olt megyei Berindei, a Kolozs megyei Nádasberend (Berindu), az Arad megyei Borosberend (Berindia) és a Szatmár megyei Berend (Berindan). A szerk.

antifeudális jellegére következtessünk. Társul melléjük az a korabeli tanúság is, miszerint a falusiak célja az volt, hogy nyerjenek „szabadságot, földet és erőt”. Valóban több földet követeltek, és szintén joggal igényelték a *Szervezeti Szabályzat*-ban kirótt munkajáradék mértékének leszállítását. Az adók csökkentését szintén szerették volna elérni, és 1831-ben sok faluból elűzték, megverték az adókirovó tisztségviselőket, és megsemmisítették az elkészített listákat.

A régi rendet, a hűbériséget és a kormányzatot támadó paraszti mozgalom számíthatott a vásárhelyek, városok támogatására. Egyesekkel segítséget ígérő egyezményt kötöttek. „Katolikus falvak”-ról lévén szó, a hatóságok osztrák uszításra is gyanakodtak, de a török intrika szerepe szintén felmerült az okok számbavételkor. (A népet mozgalomra készítetők utólagos kivizsgálásakor az első vonalbeliek között volt Ozmán, a török és a zsidó Smil, akit száz korbácsütés után űztek át a határon.)

Ismeretes, hogy annak idején a hűbéri állam hatóságai előszeretettel vették igénybe az egyháziak támogatását, a hívők ugyanis szívesebben hallgattak rájuk, mint a világiakra. Hogy történt, hogy nem, a jászvásári római katolikus missziót elmulasztották értesíteni a toborzási törvényről, s ez olyan félreértésre adott okot, mintha a katolikus hívekre nem is vonatkozna a törvény. Az emberek meg — amint a jászvásári misszióknak küldött egyházi jelentésekből, levelekből is kiderül (ezeket a Római Katolikus Püspökség levéltárából közölte Nicolae Iorga 1901-ben) — a katonafogdosó kozákoktól való félelmükben megszöktek, a hegyekebe menekültek, földjeik megműveletlen maradván. Mire aztán Mirkovics tábornok, Kisszelev helyettese, a Moldvai Tanács (diván) alelnöke sietve magához rendelte a misszió vezetőjének, Pamfilinek római tartózkodása miatt ideiglenes helyettesét, Pater Placidus Angelonit, s utasította, hogy sürgősen menjen Szabófalvára és környékére, csendesítse le a kedélyeket, s vegye rá a népet, hogy vesse alá magát a parancsok. Angeloni kilenc napon át járt faluról falura, de eredménytelenül, senki sem hallgatott rá, sőt kilátásba helyezték, hogy megverik és elkergetik, ha nem hagy fel az agitációval; tudják ők a magukét, nincs szükségük a rábeszélésre.

Igen érdekeltő a moldvai parasztság szerveztségének módja és magas szintje. A falvak közül egyeseket központként tekintettek. Így volt — mint említettük — Szabófalva a Roman tartománybeliek főhelye. Luţcăbeliek vallották, hogy „*Szabófalván volt minden tevékenység (határozathozó) széke*”. Itt pedig Puskás Márton és egy másik, fekete és piros orcájú ember voltak a kormányzók. A falvakat kötelevél, írott egyezség forrasztotta egybe. Ez a mozgósítási és szervezési mód addig ismeretlen volt a moldvai hűbérelles harcokban. A szoros kapcsolatot jelzi az is, hogy örök álltak, a bojárokat ellenőrizve, az utakon és a falukapuknál, és szóban a legtávolabbi falvak is köztölték egymással a tudnivalókat. A felzendült közösségek piros zászlót tűztek ki, éjszaka pedig szükség esetén „lármafákat” gyűjtöttek távolra világító jelként, és hareba hívó volt a harangszó is. A fegyverzetük dorongok, kaszák, fejszék és lándzsák voltak. A falvakhoz bejáró hidakat lerontották, hogy a katonaság behatolását meggátolják. Mindennél fontosabb, hogy a szolidaritás több számottevő példáját nyújtották. Legjellemzőbb az, hogy megegyeztek abban: *ha valamelyik falu megszegné az egyezséget, az összes falvak ellene mennek, és felégetik*. Azt is szolidaritást vállalóan deklarálták, hogy együtt felelnek mindenért, s ha valakit elfognának, mindnyájan megszabadítására mennek.

A harc kirobbanásakor Szabófalván mintegy 5-8000 ember gyűlt össze, s még vártak másokat a felső tartományokból. 1831. április 24-én a nép a mai posta mögötti térségen, az ifjúsági park helyén gyülekezett. Régen ezen a dombreszen voltak a vásárok és az ünnepi táncok. Először háromszáz lovaskozák, majd újabb ezer gyalogos és ötszáz lovas vette körül a felkelőket. Miután ezek a katonai szolgálat felvételét megtagadták, a riasztó lövésekre válaszként támadásba lendültek. A küzdelemben azonban vereséget szenvedtek. A szegény parasztok a földre hulltak, mint kasza után a fű, míg a templom tornyán meg nem jelent a fehér zászló.

Az elesettek számát háromszázra teszik, és sokan olyan súlyosan megsebesültek, hogy a következő napokon bele is haltak. Az eseményekről a katolikus misszió ideiglenes vezetője, Pater Placidus Angeloni Rómát is tudósította. A halottak listáját az egyházi anyakönyvből 1937-ben jegyeztem ki. Sajnos, az iratok 1944-ben elpusztultak. Így a másolatból közlöm a névsort*, hogy megmentsük azok emlékezetét, akik Szabófalván 1831-ben harcoltak. Az akkori pap, Alois Casu *Sequim*

* A tévesen irt latin keresztnéveket helyesbítettük, a javításokat szögletes zárójellel elkülönítve. Szintén szögletes zárójelben közöljük — Mikesics idézett munkája és Szabó T. Attila A moldvai csángó nyelvjáráskutatás története. Magyar Nyelvjárások V., 1959. című műve alapján — a helynevek valamennyi azonosított változatát és megfelelőit. Viszont eltekintünk a családnevek összevetésétől. Ezek többségének korábbi előfordulásai ugyanazokban vagy/és más helységeken — azonos vagy hasonló, de azonosítható eredetű alakban — megtalálhatók Mikesics László említett munkájában. A szerk.

Bellum Russicum contra Saboarum... címmel örökítette meg az elhunytak nevét. Az 1831. év április 24. napján az oroszok elleni ütközetben elveszték:

<i>Ex Saboano</i> [Szabófalva—Săbăoani]	[A]Etas (sic) [éves]
1. Petrus Boros	40
2. Adam filius Martini Susan	18
3. Martinus filius Petri Balint	17
4. Petrus Dumi	60
5. Martinus Endre	80
6. Martinus Minus	55
7. Petrus filius Petri Dumok	20
8. Petrus filius Györgü [Georgii?] Varga	16
9. Josephus Gal	25
10. Ioan[n]es Gal	24
11. Adam Cioban	25
12. Antonius Mitok	40
13. Georgius Minika	40
14. Martinus Mihai	50
15. Michael [Michael] Minika	45
16. Franciscus Csergő	16
17. Demetrius filius Antonii Diak	22
18. Demetrius Varga	45
19. Petrus Bakuska [Bakoska?~Bákóska?]	50
20. Ioan[n]es ejus filius	18
21. Gyeorgius [Georgius] Diak	40
22. Michael [Michael] Burka	34
23. Andreas filius Petri Mattejes	18
24. Josephus Rob	60

Ex Girst [Bírófalva ~ Gyerejest ~ Gerejest—Ghirăești ~ Ghereiești ~ Gherăiești]

	[A]Etas
1. Michael [Michael] Gior [Giurgi?]	38
2. Petrus Bulai	20
3. Petrus Dumok filius Georgii	20
4. Ioan[n]es servus Antonii Marzi	20

Ex Iugan [Jugán—Iugan, régebben: Kozmafalva—Cozmești] [A]Etas

1. Adam filius Michaelis Peterka	18
2. Petrus filius Petri Deska	22

Ex Preest [Prezest—Prăjești] [A]Etas

1. Michael [Michael] Babuska [Bakoska?~Bákóska?]	50
--	----

„Ezek mindnyájan megsebesítettek és meghaltak a következő napokban. A saját temetőjükben temették el; akik pedig kevéssel megsebesítésük után haltak meg, az egyházi szentségekben részesítettek.“ [Az eredetiben latinul]

Ex Saboano [A]Etas

1. Aprilis 30. Michael [Michael] Janoskus	50
2. Maji 1. Michael [Michael] Sandor	26
3. Maji 5. Martinus Georgius	26
4. Maji 5. Martinus Puskas	33
5. Maji 10. Petrus Martonka	32
6. Maji 12. Petrus Bekuska [Bakoska?~Bákóska?]	45
7. Maji 15. Adam filius Georgii Martonka	20
8. Maji 26. Petrus Petrus	60

Ex Girst [A]Etas

1. Maji 6. Georgius filius Petri Rettan	20
---	----

Így ért véget a szabófalvi harc. Érdemes az emlékezetre.

Erdős Szászka Péter